

**ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА Д.М. ДЯЧЕНКА НА
ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Н.В. Гатальська, кандидат сільськогосподарських наук

Представлений ретроспективний аналіз формування архітектурного комплексу корпусів Національного університету біоресурсів і природокористування України упродовж 20-30-х років ХХ століття та внесок автора проекту, архітектора Д.М. Дяченка у його створення. Наведені відомості щодо стилю будівель та особливості їх реконструкції.

Ключові слова: Пам'ятка архітектури, архітектура навчальних корпусів, українське бароко

Національний університет біоресурсів і природокористування України – один з найстарших вищих навчальних закладів України, окремі будівлі якого є пам'ятками архітектури місцевого значення, національним надбанням та мають надзвичайно важливе архітектурне, історичне, культурно-просвітницьке і містобудівельне значення та підлягають збереженню. Важливе значення мають не лише самі будівлі, а й територія навколо них, загальний архітектурний ансамбль, який вони формують. Однак пасивне збереження архітектурного комплексу, як частини міста, що має історико-архітектурне значення, суперечить історичній природі міста, адже періодично відбувається внутрішня трансформація його середовища. Таким чином, у процесі історичного розвитку міської території формується структура з різними за своєю стійкістю функціональними ланками і композиційними елементами урбанізованого ландшафту, для раціонального використання якого необхідний пошук оптимальних науково обґрунтованих шляхів його адаптації до сучасних умов. Першим етапом комплексного дослідження, спрямованого на збереження та адаптацію об'єктів міського середовища, що сформувались упродовж історії його формування (особливо,

ті, що мають історико-культурне та архітектурне значення) є ретроспективний аналіз та виявлення особливостей як окремих архітектурних будівель і ландшафтних об'єктів, так і їх взаємозв'язків.

Мета дослідження — ретроспективний аналіз формування комплексу будівель НУБіП України упродовж 20-30-х років ХХ ст.

Для досягнення окресленої мети були поставлені наступні **завдання**:

- ознайомитися з історією створення та етапами розвитку території навчальних корпусів та гуртожитків НУБіП України;

- встановити автора архітектурного ансамблю та стиль будівель;

- проаналізувати нормативно-правову документацію щодо обліку існуючих об'єктів культурної спадщини на території НУБіП України;

Результати досліджень. Зосереджуючи увагу на історичному аспекті, доцільно зауважити, що формування архітектури території базового закладу НУБіП України (на момент створення Української сільськогосподарської академії), почалось у 1920-х роках коли архітектор Д.М. Дяченко створив концептуальний проект студмістечка і реалізував його частину в комплексі споруд, архітектура та розміщення яких на території були пізніше змінені. Згідно з планом-схемою 1925 р. на території сільськогосподарської академії планували побудувати 11 навчальних корпусів, три з них адміністративного характеру, бібліотеку, студентські гуртожитки та клуб, помешкання для професури поблизу кожного із навчальних корпусів (рис. 1) [8].

Оцінюючи концептуальний проект Д.М. Дяченка, необхідно звернути увагу на раціональну, функціонально та композиційно організовану архітектурно-планувальну структуру комплексу. Зокрема, композиційною домінантою був адміністративний блок, що розміщувався на території нинішніх 1, 9, 10, 11 і 12 гуртожитків. Будівлі головного, сільського корпусів, сільінтерну та бібліотеки утворювали як адміністративний, так і композиційний центр, будинки студентського інтернату та клубу виступали у ролі доміанти другого порядку та підпорядковувались основній, а навчальні

корпуси відігравали роль акцентів, яким підпорядковувались будинки професорських гуртожитків.

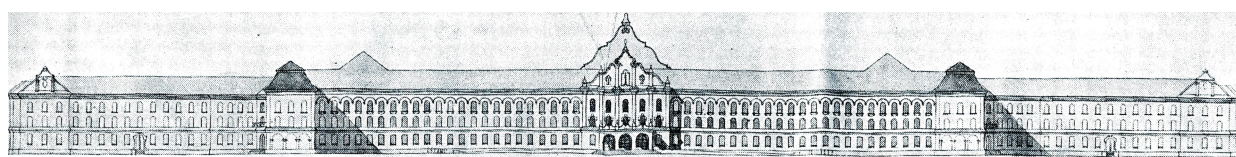

Рис. 1. Схема корпусів Української сільськогосподарської академії за проектом Д.М. Дяченка (1925 р.)

Відповідно до планування було продуманим з погляду як функціонального, так і композиційного рішення, архітектура будівель – вирішена в стилі українського бароко, характерного для церковної архітектури кінця XVII початку XVIII ст. Стиль будівель архітектор обрав не випадково, Д.М. Дяченко прагнув відтворити в архітектурі національні традиції, які вбачав у формах українського бароко, як вищої стадії розвитку національної архітектури [15]. За його словами: «Сільськогосподарська академія своїм зовнішнім виглядом повинна бути зв'язана з українським селом [...] мати українське обличчя» [9]. Дяченко Д.М. працював саме у галузі сільського будівництва, де часто використовував національні традиції української архітектури [15]. Під час роботи над проектом комплексу споруд для Української сільськогосподарської академії (УСХА) як розміщення, так і

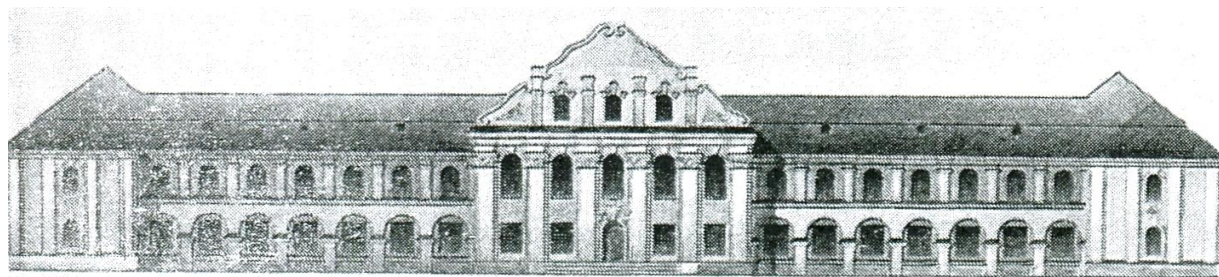
проекти будівель були змінені. Зокрема, за даними В. Чепелика центр композиції намічався на перехресті двох доріг, нині Героїв Оборони та Генерала Родімцева, де планувалось спорудження навчального корпусу лісотехнічного інституту та "професорського корпусу", а завершити будівництво корпусів планували до 1930 р. [19].

Адміністративний блок мав розміщуватись на підвищеному плато у північно-східній частині комплексу. Головний корпус, за проектом Д.М. Дяченка, планувався більшим за навчальні, а його фасад вирізнявся особливим оздобленням (рис. 2), однак його будівництво не відбулось.

Рис. 2. Фасад головного корпусу за проектом Д.М. Дяченка (1925 р.)

Навчальний корпус № 1 був першою будівлею, зведеною за проектом архітектора Д.М. Дяченка у другій половині 1920-х років. (рис. 3-4) [27, 19].

Рис. 3. Фасад корпусу Лісотехнічного факультету (нині навчальний корпус № 1) за проектом Д.М. Дяченка (1925 р.)

Чепелик В. детально описує архітектуру корпусу № 1 НУБіП України згідно з проектом Д.М. Дяченка. Зокрема зазначає, що автором добре знайдені пропорції будинку в цілому та його окремих частин, бездоганно визначена масштабність стала безумовним досягненням успіху автора. Головний фасад корпусу складається з п'яти частин: центр визначав

висунутий уперед ризаліт, прикрашений шістьма пілястрами з капітелями і великим активним за лініями фронтоном [19]

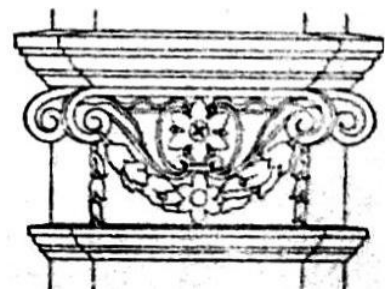

Рис. 4. Навчальний корпус № 1. Фото 1927-1930 рр.

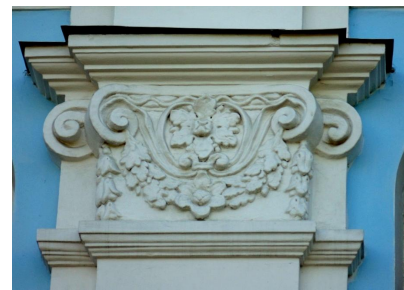
У центрі фронтона знаходиться ліпнина з тематичним рослинним орнаментом, в основі якого стилізовані листочки дуба. Тим самим автор підкреслював розміщення у корпусі Лісотехнічного інституту (рис. 5-6).

а)

б)

Рис. 5. Орнамент на фронтоні навчального корпусу № 1 НУБіП України. Фото 2014 р.

Рис. 6. Капітель навчального корпусу № 1 НУБіП України (а - з проекту Д.М. Дяченка; б - фото 2014 р.)

Високу оцінку новозбудований корпус отримав від проф. М. Макаренка, О. Попова та ін. У творі Д.М. Дяченка побачили вдалу спробу “відродити український архітектурний стиль”

Після подій Другої Світової війни корпус був майже зруйнований (рис. 7), у зв'язку з чим були розпочаті роботи, спрямовані на його реконструкцію, які розпочались у 1946 році та тривали упродовж наступних п'яти років, в ході яких був надбудований третій поверх (рис. 8) [7].

**Рис. 7. Фасад корпусу № 1.
Фото 1945 р.**

**Рис. 8. Фасад корпусу № 1.
Фото 1951 р.**

Над проектом реконструкції корпусу працювали В.А. Созанський та П.Ф. Петрушенко, які за словами Г. Лебедева досить логічно та тактовно вписали третій поверх в архітектурну композицію, однак все ж таки порушили знайдену Д.М. Дяченком цілісність фасаду [7]. Фронтон центрального ризаліту був піднятий на висоту одного поверху. Однак всі його елементи залишились, зокрема капітелі та тематичний орнамент, які можна спостерігати і нині та порівняти з проектом Д.М. Дяченка. Окрім того, В.А. Созанський разом з Г.І. Копоровським розробили проект гуртожитку для студентів Лісогосподарського інституту, розміщений на вул. Генерала Родімцева, поблизу навчального корпусу № 1.

Характеризуючи організацію території архітектурного ансамблю варто зауважити, що детальних даних про видовий склад деревних та кущових рослин не збереглося, проте відомо, що переднє подвір'я навчального корпусу № 1 було розділене перпендикулярною до фасаду будівлі доріжкою на дві зони (рис. 9).

Рис. 9. Навчальний корпус Лісотехнічного інституту та сквер з вікон навчального корпусу № 2. Фото середини ХХ ст.

Окрім того, в паспорті об'єкта є фрагмент схематичного плану території корпусу 20-х років ХХ ст., де видно дорожньо-стежкова мережа та насадження, існуючі на момент створення [12].

Поблизу навчального корпусу № 1 знаходиться житловий будинок на дев'ять квартир, який раніше був гуртожитком для професорсько-викладацького складу, побудований у 1928 році за проектом Д.М. Дяченка та В. Обремського. В. Чепелик описує лаконічні помешкання із спрощеним плануванням. Невеликий розмір будинку, дрібний ритм архітектурних деталей, ритмічність вікон надають будівлі граціозної мініатюрності (рис. 10).

Рис. 10. Професорський гуртожиток №1. Фото 30-х років ХХ ст.

В архітектурі будівлі крізь барокову стилістику ледь прослідковується вплив модерну. Житловий будинок доповнює монументальну архітектуру навчального корпусу [19]. Згідно з проектом 1925 року такі гуртожитки мали розміщуватись біля кожного навчального корпусу, однак побудовані не були.

Реконструкції будівлі не проводились. Нині будівля є пам'яткою архітектури місцевого значення. Окрім гуртожитку для професорсько-викладацького складу Д.М. Дяченком були побудовані корпуси двох студентських гуртожитків (нині гуртожитки № 3 і 2), які також мають спільні риси з іншими будівлями автора. В їх архітектурі архітектор використовує надто спрощені форми бароко, серед яких стрій лопаток та сандрик над входом.

У 1929 році спорудили корпус № 2 НУБіП України (на момент створення Хімічного факультету), який став більшим за попередній, складнішим за композицією та іншим за архітектурою. Корпус бічним фасадом звернений до навчального корпусу № 1, а чоло до вул. Героїв Оборони, вздовж якої розміщені інші корпуси (рис. 11). Бічний фасад має завершений вигляд та розчленований на п'ять частин. Середня частина обіймає три вікна, на головній її осі — портал і видовжене вікно сходової клітки, добре промальований за своїми формами фронтоном увінчує цей ризаліт [19]. У центрі фронтону розміщена ліпнина з тематичним орнаментом, на якому зображена колба. Незважаючи на довершеність композиції східного фасаду другий навчальний корпус не конкурує з фасадом першого корпусу, який домінує.

Рис. 11. Навчальний корпус № 2. Фото середини ХХ ст.

Разом із Хімічним будується Хліборобський корпус (нині навчальний корпус № 4), фасад, якого звернений до лісового масиву, що пов'язано з проектуванням дороги за корпусом, а не перед ним, як нині (рис. 12). Він був найбільшим та претендував стати головним. Стилестика фасаду близька до корпусу № 2, однак архітектурна композиція має значні відмінності.

За даними паспорта архітектуру корпусу виконано у стилі українського модерну з творчим використанням історичних форм українського бароко. Центральний блок — триповерховий. Головний фасад має центральний і два бічні ризаліти (рис. 12).

Рис. 12. Головний фасад навчального корпусу № 4 НУБіП України. Фото середини ХХ ст.

На фасаді, який виходить на вул. Героїв Оборони, центральному ризаліту відповідає ніша увінчана хвилястим фронтоном (рис. 13). Бічні крила завершуються масандровим поверхом та арочними вікнами. Кольорове рішення характерне для барокової архітектури — на блакитних площинах стін виділяються білі архітектурні деталі [11].

На кінець 20-х років припадає спорудження ветеринарного корпусу та клінік по вул. Васильківській (тепер корпус № 6) (рис. 1.14). Територія комплексу мала становити 13 га, на яких повинні були розміститись — головний, морфологічний і паталогоанатомічний корпуси, корпус хірургічної,

терапевтичної та інфекційної клінік, ізолятор, навчальний корпус, два житлові будинки та студентські гуртожитки. Тут Д.М. Дяченко також спирається на форми українського бароко, проте оперує дуже спрощеними прийомами [15]. Однак споруджено було лише клініку та гуртожиток на 200 студентів.

Рис. 13. Навчальний корпус № 4 з боку вул. Героїв Оборони. Фото 30-х років ХХ ст.

Рис. 14. Задній двір клініки Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту (нині – корпус № 6). Фото 30-х років ХХ ст.

За проектом Д.М. Дяченка був споруджений корпус зоотехнічного факультету (тепер корпус № 3). Архітектура виражена у формах конструктивізму (рис. 15). Відхід від барокових форм, спричинений жорсткою критикою українського бароко як стилю в цілому, так і звинуваченнями Д.М. Дяченка у націоналізмі зокрема. Корпус, зведений у 1931 р., позбавлений пластики та декоративного оздоблення, суперечить

архітектурі побудованих раніше корпусів. За час ВВВ корпус зазнав значних руйнувань, що зумовило його реконструкцію (рис. 16), яка була проведена за проектом Л.Л. Семенюк упродовж 1959-1961 рр. Для стилістичного поєднання фасаду корпусу з архітектурою оточуючих корпусів йому було надано класичних рис (рис. 17).

Рис. 15. Навчальний корпус № 3. Фото 30-х років ХХ ст.

Рис. 16. Навчальний корпус № 3. Фото середини ХХ ст.

Рис. 17. Фасад навчального корпусу № 3. Фото 2012 р.

Корпус спочатку використовувався для розміщення зооінженерного інституту. Пізніше у ньому знаходився ветеринарний інститут Української сільськогосподарської академії, а з кінця ХХ ст. корпус став адміністративним.

Висновки

Архітектором Д.М. Дяченком у довоєнний період були зведені будинки навчального корпусу № 1 (1926-1929 рр.), № 4 (1927-1929 рр.), №2 (1926-1928 рр.) та № 3 (1930-1931 рр.), Ветеринарної клініки (1928-1930 рр.) - нині навчальний корпус № 6, гуртожиток для професорсько-викладацького складу (споруджений у 1928 р.) та 2 студентські гуртожитки. Автору архітектурного ансамблю корпусів Д.М. Дяченку не вдалося створити весь комплекс сільськогосподарської академії у стилі українського бароко. Найціннішими архітектурними об'єктами є навчальні корпуси № 1, 2, 4 та житловий будинок біля першого корпусу, що побудовані у стилі українського бароко.

Єдиною спорудою, створеною архітектором у конструктивістських формах є навчальний корпус № 3, який був змінений під час його реконструкції у 1961 році, а нині перебуває в аварійному стані. Корпус № 3 стилістично не пов'язаний з комплексом споруд, створених у стилі українського бароко та вносить дисонанс у загальну композицію. Створення навчального корпусу № 3 у стилі конструктивізму зумовлено суспільно-політичною ситуацією, яка спричинила необґрунтовані звинувачення архітектора у націоналізмі за використання елементів, притаманних українському бароко в архітектурі раніше побудованих навчальних корпусів та гуртожитків, особливо навчального корпусу № 1. Однак є документи, що дають змогу уявити, яким бачив адміністративний корпус автор проекту всього студмістечка та можуть бути використані при його реконструкції.

Список літератури

1. Архив научных работ [Електронний ресурс] / Режим доступу до архіву:

http://student.km.ru/ref_show_frame.asp?id=9F426C5C92674B9C801B64E9F7EC8187

2. Асеев Ю. С. Стили в архитектуре Украины / Ю. С. Асеев. – К. : Будівельник, 1989. – С. 32-49.

3. Вікіпедія [Електронний ресурс]] / Режим доступу до бази даних : <http://www.wikipedia.org/>
4. Законодавство стран СНГ [Електронний ресурс] / Режим доступу до бази даних : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=26347
5. Конституція України. – К. : Юрид. літ., 1996. – 60 с. Закон України “Про охорону культурної спадщини ” /// ВВР України. – 2000. – №26.
6. Ландшафтний дизайн : Барокко [Електронний ресурс] / Режим доступу до статті : <http://positum-centre.com.ua/2012/01/barokko/>
7. Лебедев Г. О. Видатний представник національного стилю в архітектурі / Г. О. Лебедев. – К. : Образотворче мистецтво, 1994. – С. 43-46.
8. Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії у Києві. Випуск 1. – К. :Видання Київського сільськогосподарського інституту, 1926. - 70 с. 68.
9. Дяченко Д.М. Сільсько-Господарська Академія в Києві з погляду будівельних можливостей Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії у Києві. Випуск 1. – К. :Видання Київського сільськогосподарського інституту, 1926. – С. 62-64.
10. Здание Зоотехнического института (Корпус № 3 Украинской Академии сельскохозяйственных наук) : паспорт памятника истории 1931 г. [Изоматериал] : текст, фото / авт. проекта архитектор: Л. Л. Семенюк; инженер Д. М. Дяченко. – К. : 1984.– Памятники истории и культуры СССР.
11. Інститут механізації та електрифікації сільського господарства (м. Київ, Московський р-н, вул. Героїв оборони, 13) : паспорт пам’ятки архітектури 1929 р. [Изоматериал] : текст, фото / авт. проекту архітектор: Д. М. Дяченко. – К. : 1998. – 4 с. + 5 фото, 1 додаток. – Пам’ятки історії та культури УРСР.
12. Лесоинженерный институт Украинской сельскохозяйственной академии в г. Киеве (Голосеево) : паспорт памятника архитектуры 1926–1927 гг. [Изоматериал] : текст, чертежи, фото, бумага, фотобумага / авт. проекта

архитектор: В. А. Созанский, П. Ф. Петрушенко; инженер Д. М. Дяченко. – К. : [б. и.], 1983. – 4 с. + 4 л. фот., черт. – Памятники истории и культуры СССР.

13. Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії у Києві. Випуск 1. – К. : Видання Київського сільськогосподарського інституту, 1926. – с.

14. Офіційний сайт НУБіП України [Електронний ресурс] / Режим доступу до бази даних : <http://nubip.edu.ua>

15. Перевальська М. А. Життєвий та творчий шлях Дмитра Дяченка [Електронний ресурс] / М. А. Перевальська . УДК 72.03. – К. : 2010. – 7 с. – Режим доступ до статті :

http://www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_150/10pma.pdf

16. Проектирование высших учебных заведений и институтов : [СПРАВОЧНОЕ ПОСОБИЕ К СНиП 2.08.02-89]. – М. : Стройиздат, 1992. – 177 с.

17. Проект реконструкции здания учебного корпуса Киевского лесохозяйственного института в г. Киеве: пояснительная и докладная записка к проектному заданию восстановления и реконструкции здания; справка о производстве капитального строительства по восстановлению и реконструкции здания; планы и разрезы. – Министерство высшего образования СССР. – КИЕВВУЗСТРОЙ. – 1945. – 47 с.

18. Реєстр пам'яток архітектури Києва [Електронний ресурс] / Режим доступу до реєстру : <http://www.interesniy.kiev.ua/dost/doma-i-sooruzheniya-kieva/reestr-pamyatnikov-arhitektury-kieva/>

19. Чепелик В. В. Творець українського необароко / В.В. Чепелик // К. : Хроніка 2000 – 1997. – Вип. 17-18. – С. 307-330

ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ Д.М. ДЯЧЕНКА НА ТЕРИТОРИИ НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА БИОРЕСУРСОВ И ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Н.В. Гатальська

Представлен ретроспективный анализ формирования архитектурного комплекса корпусов Национального университета биоресурсов и природопользования Украины на протяжении 20-30-х годов XX столетия и вклад автора проекта, архитектора Д.М. Дяченка в его создание. Приведена информация касающаяся стиля сооружений и особенности их реконструкции.

Ключевые слова: Памятник архитектуры, архитектура учебных корпусов, украинское барокко

D. DYACHENKO'S HISTORICAL AND ARCHITECTURAL HERITAGE AT THE NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL SCIENCE OF UKRAINE TERRITORY

N. Gatalska

The article is devoted to retrospective analysis of National University of Life and Environmental Sciences (NULES) of Ukraine campus buildings architectural complex formation during 20th-30th years of the XX century, also presents the contribution to it creation of the architect D. Dyachenko, information about building styles and features of their reconstruction.

Keywords: Architectural monument, campus buildings architecture, Ukrainian Baroque